

SEGUÍS ARA CERNALHA!

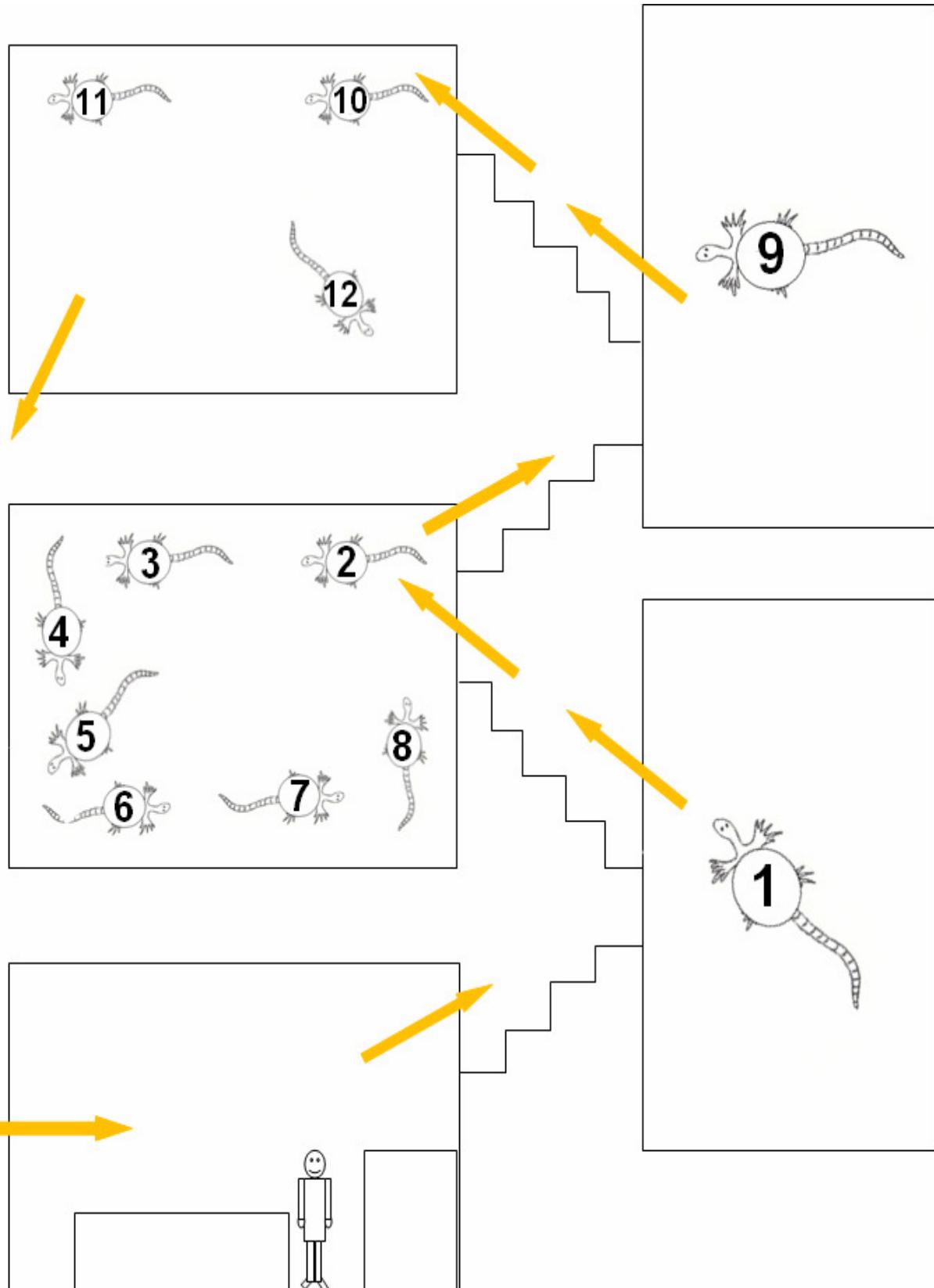
ES TALHÈRS DETH MUSÈU DERA VAL D'ARAN

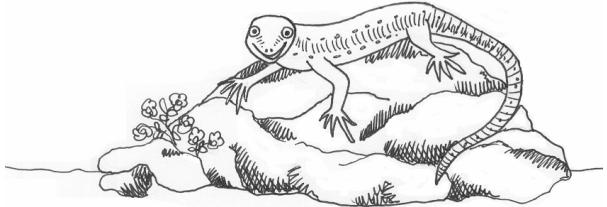
NÒM

ES TALHÈRS DETH MdVA

PLAN DETH MUSÈU

Com va? Me digui **Cernalha**. Eth mèn cognòm ei Aranesa. Sò era cernalha aranesa.

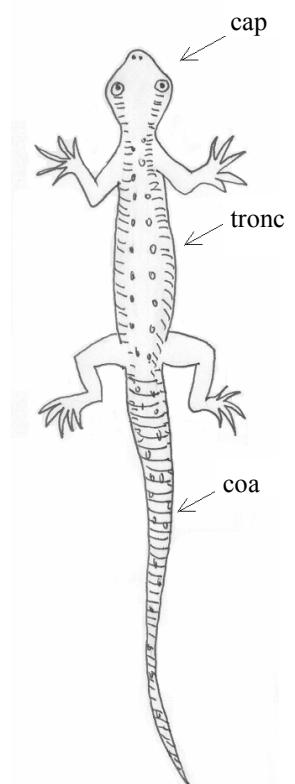

Normaument viui ben tà naut enes montanhes, m'encante cauhar-me ath solei entre es ròques e es pèires, non viui en cap aute lòc deth mon!. Totun, aué è baishat entà acompanhar-te ena tua visita peth Musèu dera Val d'Aran.

Segur qu'apreneram un pilèr de causes amassa e passaram ua bona estona. Enes differentes sales deth musèu traparàs ues cernalhes pegades enes vitrines que pòrten un número ath dessús. Les auràs d'anar seguint. Jo te guidaré.

Endeuant!

Guarda eth plan e veiràs eth recorрут que haram amassa. Ja as pujat es prumèrs gradons?

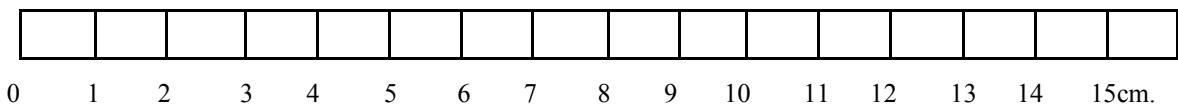
AS TRAPAT ARA CERNALHA 1? ➤

Se vòs veir es companhs qu'è pes montanhes, as de guardar era mapa a on gessem fotografiats. Er os, eth paom, eth pic, eth cèrvi... e era mia amiga Rosalia Alpina.

Sabes guaire mesuri? Te dongui ues dades, a veir s'atau, me pòs diboishar tota sencera en espaci en blanc que i a dessús d'aguesta règla:

cap+tronc= 6 cm

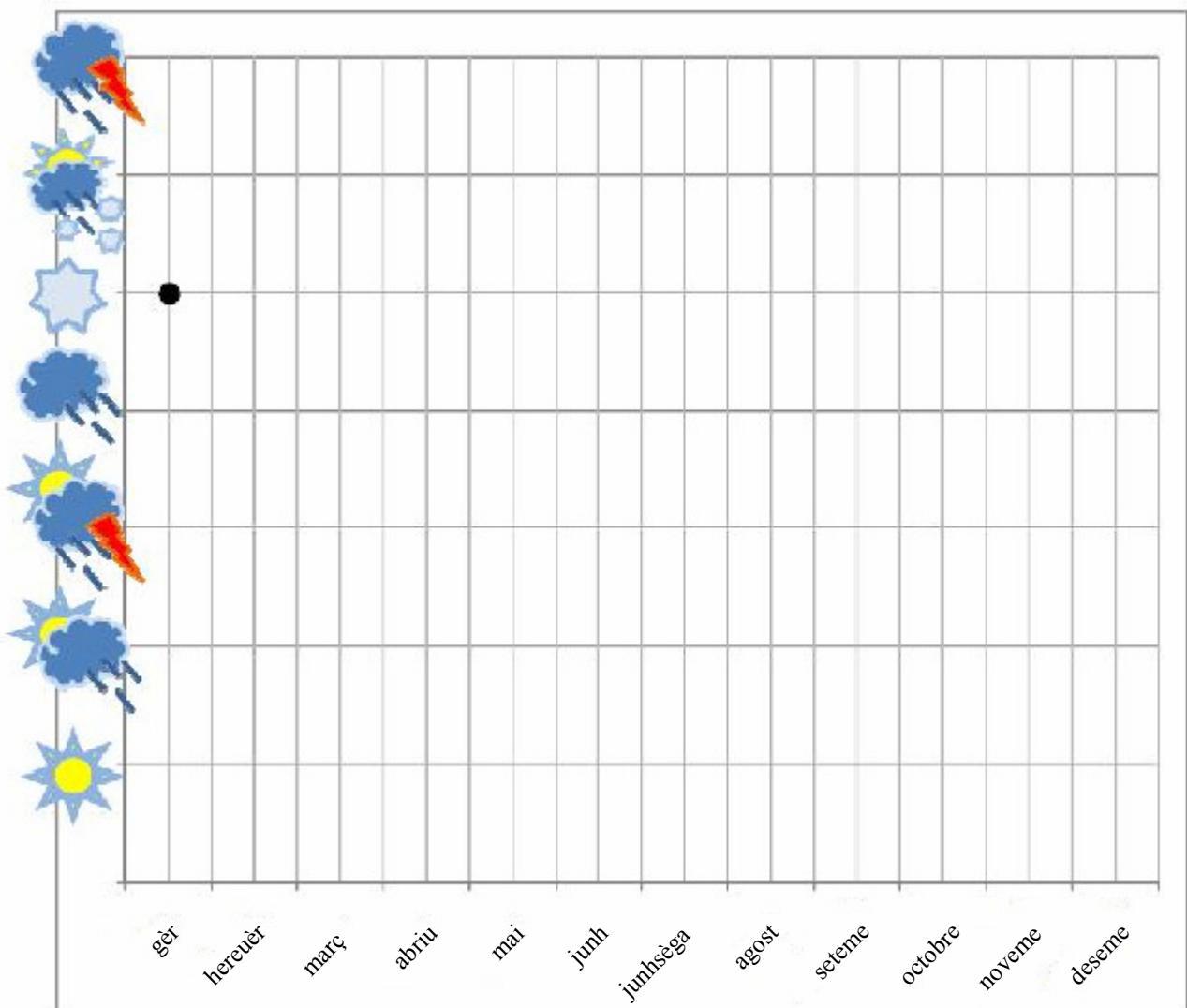
coa= 9 cm

E òc, m'agrade eth temps que hè ací. Se ditz qu'Aran ei jos era influéncia deth **clima atlantic** damb uns iuèrns fòrça longui, atau pogui dormir ua bona tempsada!

1,2,3 e ACCION!

Sabes qué? Entà que veigues un shinhau com ei aguest clima e era aigua que mos què ath dessús as que viuem ací, hè era següenta grafica de precipitacions. Ves aguesta capsa que i a ena sala? Laguens i a ues taules de husta damb diboishi que mos parlen deth temps. Cada taula correspon a un mes der an. Quan ages ua taula ena man, guarda quin temps marque e de quin mes se tracte, alavetz met un punt en lòc que correspongue dera taula. As er exemple deth mes de gèr.

Perfècte!

Ara jogaram un shinhau mès. Anaram a veir uns objèctes ben antics e damb fòrça valor que mos parlen des costums des persones qu'an viscut ena Val d'Aran ath long deth temps. Son es nòsti tresòrs.

VAM ESCALE SENSÚS E TRAPARAM ARA CERNALHA 2

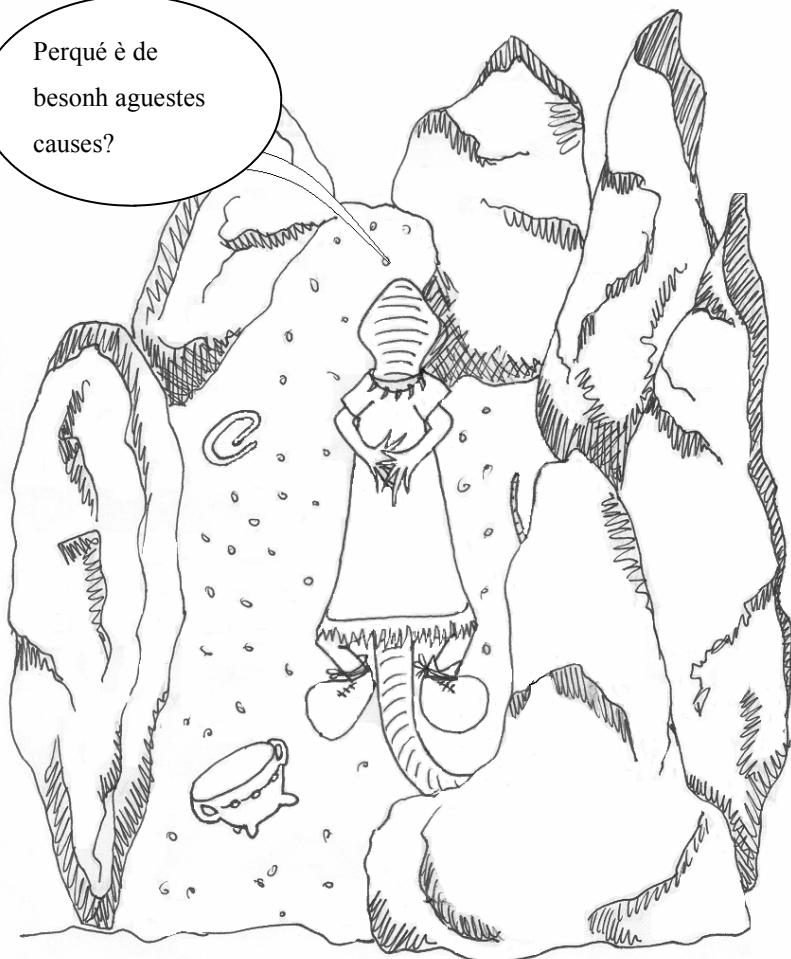

Cerca tres objèctes qu'agen estat trobadi ena nomentada **Cista de Mijaran**.

Ac trataràs liegent es pannès qu'acompanhen a cada objècte.

Era Cista de Mijaran ei ua hòssa que se descorbic er an 1969. As era fòto ena tua dreta. Ara jo te darè ues pistes e tu as d'escriuer de quin objècte trapat ena cista te parli:

Perqué è de
besonh aguestes
causes?

- ei dera Edat de Bronze
- a forma elliptica
- ei hèta d'un metau que se ditz bronze

Responsa:.....

Aguesta ère facila, non?

E s'ei de metau, perqué ei de color verd? Penses que l'an pintada?

Non. Eth bronze s'identifique facilament perque en contacte damb er aire cree aguest verdet. Fixa-te en braçalet. Ves que i a ua franja que non ei d'aguest color? Aguest trocet se gratèc entà poder comprovar eth tipo de metau qu'ère.

A veir eth següent objècte. Se ditz **vas polipòde**. Ara jo te dongui ua lista e tu as de soslinhar es paraules o grops de paraules qu'ac pòden definir.

Metau- còs carrat – veire – sense pès- hanga- dues anses verticaus- dues anses orizontaus- tres pès- hèta en ua fabrica- sense decoracion- pintada- servís entà decorar- quate pès- husta- decoracion de hanga que subergés- hèta a man- sá trapat sencera- quauques parts an estat reconstruïdes- còs globular - boca ampla - contienedor - boca petita - color naturau

Ara ja t'ac pogui díder, polipòde vò díder qu'a pès.

Un aute. Li tòque ara **dorna cinerària**. Cerca-la! Què vò díder açò? Ues pistes:

- quan se trapèc, se portèc tà un laboratori entà observar-la detallhadament e se vedec qu'a ues parts neroses
- s'analisèc e se vedec qu'ère peth huec
- laguens i a rèstes de cendre
- un viatge analisada era cendre, se vedec qu'ère de còs uman

Què te hè a pensar tot açò? Quines conclusions en podem trèir? Entà què deuie servir aguest recipient? Escriu a veir què te semble.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Coma ves li manque un tròç ara dorna. A veir se li pòs diboishar era part que manque.

PERFÈCTE! CONTINUAM DAMB ERA CERNALHA 3

Ten compde darrèr tòn! Que non
vengue Obelix acaçant a bèth
roman. Que qué hèn es romans ac?/
Vengueren tà Aran en sègle I aC, ei a
díder, hè mès de 2000 ans.

Trapa un des rebrembes que mos deishèren es romans. As de cercar ua pèça que sigue:

- de marme
- de color blanc
- de forma carrada
- non sencera
- se ditz **frontau de dorna** cinerària
- a decoracions baish e naut de semicercles que se crotzen
- i a un arc en relèu naut, e dejós, eth relèu d'ua parelha

Ja l'as trapada? Fixa-te en ua causa, eth personatge dera tua esquèrra a uns cercles ath costat dera cara; e era auta figura? Qué deuen voler representar aguesti cercles? Qué mos diden dera persona que les pòrte?

.....
.....
.....
.....
.....

Es frontaus de dorna coma aguesti, decorauen era dorna cinerària qu'auie es cendres dera persona mòrta. Tot soent s'escultaue era imatge d'aguesta persona entà que non siguesse desbrembada.

Enquia ara auem vist com se hègen es enterraments ena preïstòria e ena epòca des romans. E ena actualitat, com son es enterraments?

1,2,3 e ACCION!

Ara as de cercar ua caisha en aguesta sala. Laguens traparàs ues pèces. Se les unisses ben poderàs hèr ua reproduccio deth frontau de dorna cinerària. Quan acabes, les des·hès entà que ua auta persona pogue hèr tanben aguest trincacaps.

VAM A TRAPAR ES CERNALHES 4 E 5

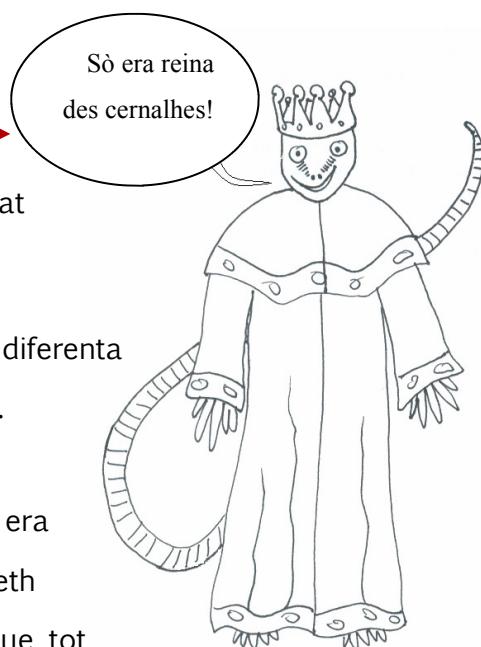
Ara hèm un saut e passam des romans tara Edat Mieja.

Era forma de víuer ena epòca medievau ei ben diferenta dera romana. Es romans credien en diuèrsi dius.

Mès eth cristianisme anèc auançant e cambiant era creença en differenti dius per sonque un diu. E eth personatge de Jesucrist ena crotz se representauet tot soent. Aquiu n'as dues mòstres: eth **Crist de Casarilh** e eth **Crist d'Escunhau**.

Aquestes figures granes se heren damb uns 100 ans de diferéncia, ei a díder, un sègle.

Totun jo les veigi parones! Es dues miei despolhades e damb es braci estiradi. Qué dides? que non son parones? Ara ac veiram s'aumplisses es quadres següenti damb ua crotz aquiu a on te semble mès corrècte, coma en prumèr exemple.

	Crist de Casarilh	Crist d'Escunhau
Ei dret	X	X
Hèt de metau		
Hèt de husta		
A rèstes de pintura		
Non a pintura		
Pòrte corona		
Uelhs barradi		
Uelhs dubèrti		
Pès amassa per un clau		
Pès separadi		
Peu lis		
Peu cargolhat		
Còs miei despolhat		
Tela coma pelha		
Cap inclinat		
Cap dret		
Mostacha e barba		

As vist que son fòrça semblantes? Sabes perqué? Perque era figura de Crist tostemp se representaua d'ua manerà fòrça semblanta.

Qué les hè différentes alavetz? A veir s'as bèra idia.

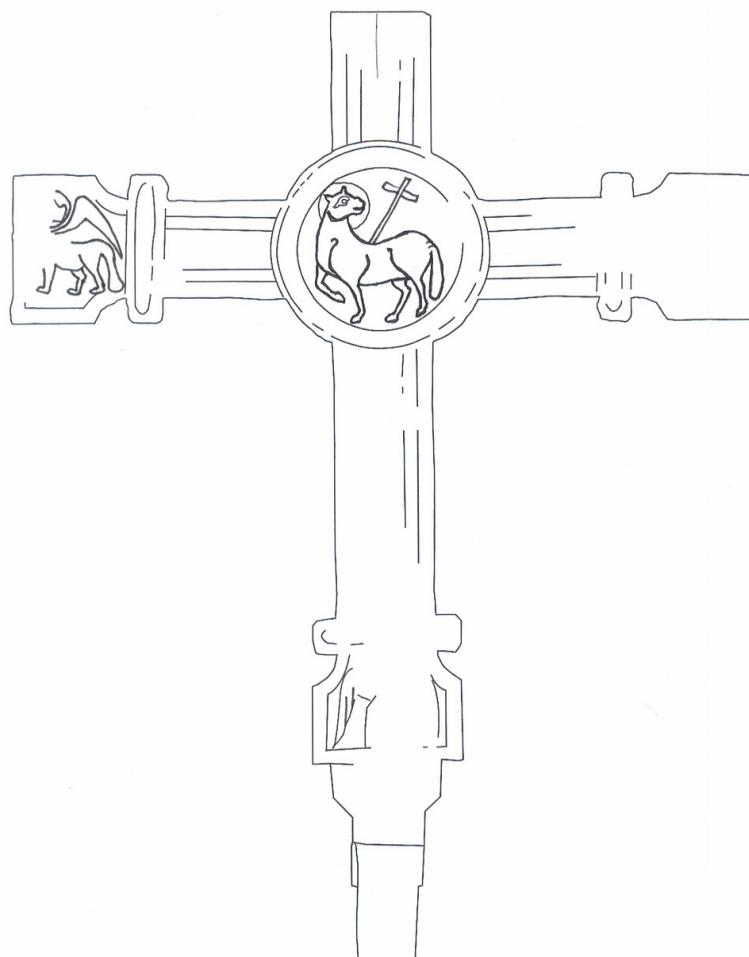
.....

As guardat eth Crist d'Escunhau peth darrèr? Era crotz ei pintada, encara qu'age sautat fòrça pintura. Totun, se mos i fixam ben i traparam quauquarren. Guarda eth braç dera crotz qu'ei ena tua dreta, non i ves ues pautes? E ena esquèrra, non i ves ues pautes, un cap e un ala? E baish, un trocet d'àngel?

Aguest tèma se representau tot soent ena Edat Mieja e se ditz **tetramòrf**. Ac poiràs veir ath dessús dera pòrta de quauques glèises d'Aran. Ací pòs veir era portalada dera glèisa romanica de Bossòst damb eth madeish tèma.

A partir d'aguesta foto, a veir se diboishes es figures que manquen ena crotz deth Crist d'Escunhau.

A arribat eth moment de qu'agarres eth punt de libre qu'eí ath finau deth quadèrn.

I a ua línya deth temps e dejós d'aguesta línya auràs de méter es pegasolets qu'as tanben laguens deth quadèrn. Ena línya as escrites es epòques e es dates referentes as diferentí objèctes que mos vam trapant peth musèu.

Enquía ara auem vist un braçalet e un vas dera Èdat de Bronze, ua dorna cinerària hèta entre es ans 800 a 600 aC, un frontau de dorna romana deth sègle III-IV dC, un crist deth sègle XII-XIII e un autre crist deth sègle XIII. Ara, donc, pòs pegar es imatges dejós d'aguestes dates.

Es sègles en numèros romans:	
I=1	
II=2	
III=3	
IV=4	
V=5	
VI=6	
...	
IX=9	
X=10	
XI=11	
XII=12	
XIII=13	
...	
XX=20	
XXI=21	

Ves guaire espaci í a entre es objèctes trapadí dera època romana e es dues figures de Crist? Açò ei perque de moment, non s'a trapat cap d'objècte deth temps entremieí. Dilhèu quan sigues gran, vieràs tu damb ua equipa d'arqueòlegs a cercar tresòrs amagadí entre es pèires dera Val d'Aran...

CONTINUAM ENTARA CERNALHA 6

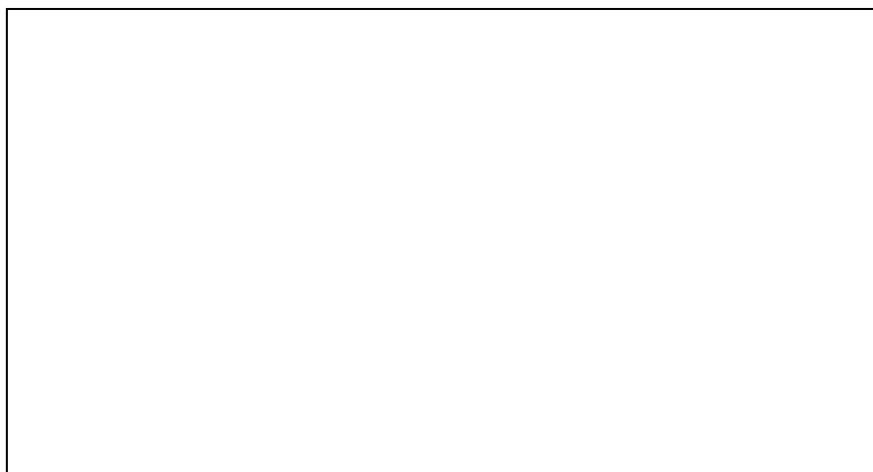

En temps en qu'Aran ère jos era Corona catalano-aragonesa, es aranesi auien de pagar ath rei eth **Galin reiau**. Guarda-t'ac. Cada casa auie d'aumplir aguest damb..... e dar-łac ath rei.....un còp ar an. Aguest galin ei deth sègle.....

Ère un tribut, un impòst. Sabes s'ara tanben pagam impòsti? Coneishes bèth impòst? Sabes a qui l'ac pagam?

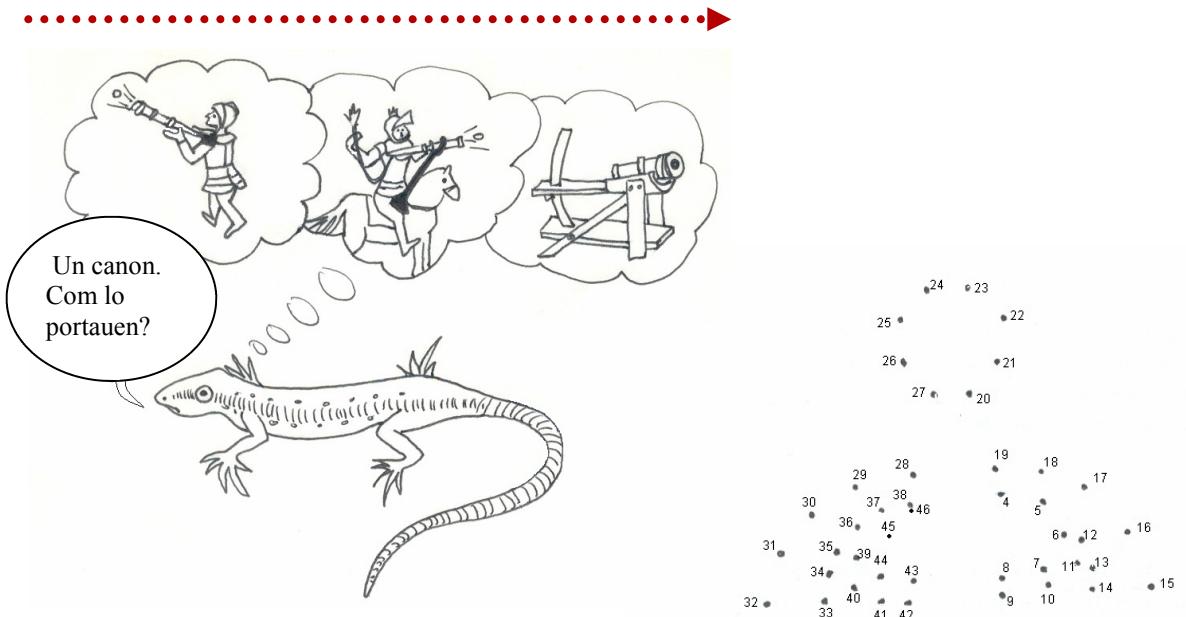
.....
.....

Ara, guarda eth pergamin. A veir se pòs copiar eth diboish geometric mès gran que i a.

Sabes qué acabes de hèr? As signat com un rei de vertat! Tiòc, tiòc, aguesta ei era signatura deth rei Joan I d'Aragon. Arren de letres, es reis signauen damb signes.

CERNALHA 7

Se seguisses era numeracion damb ua
linha, poderàs veir de qué parlaram ara.

Qué ei?.....

De quin sègle ei?.....

CERNALHA 8!

Aquestes pintures son part d'un retaule deth siècle XV (época gotica).

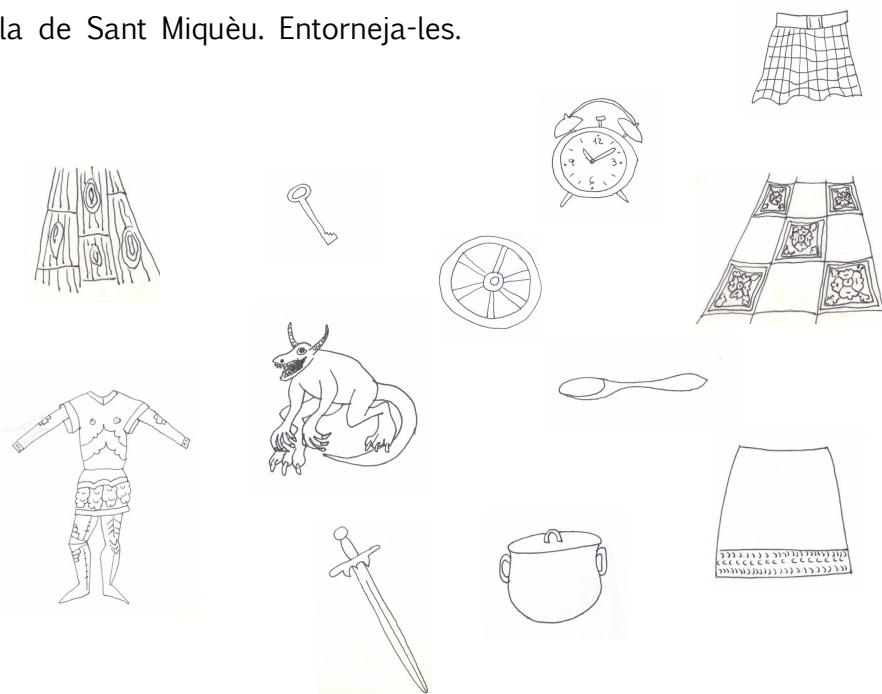
Es retaules se hègen entà explicar scènes religioses as personnes qu'anauen tás glèises.

Ací auem sonque aquestes 3 taules deth **retaule** deth pòble **de Vilac**. Era dera esquerra, represente a Sant Miquèu, es autes dues son diferenti moments dera vida dera Vèrga Maria.

Rebrembes que didíem qu'a Crist tot soent se le represente igual? Donques as sants tanben, e per açò, podem saber qu'èm deuant de Sant Miquèu. Es sòns atributs son:

- pòrte ua balança penjada ena cintura entà pesar es animes braves e es dolentes
- enes pès a un dimòni que se vò emportar es animes dolentes

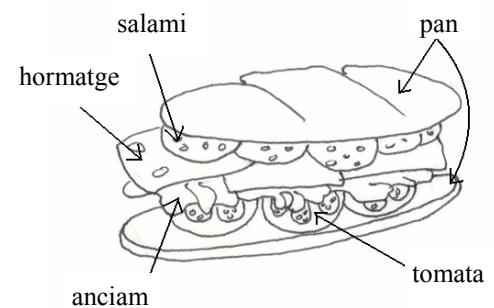
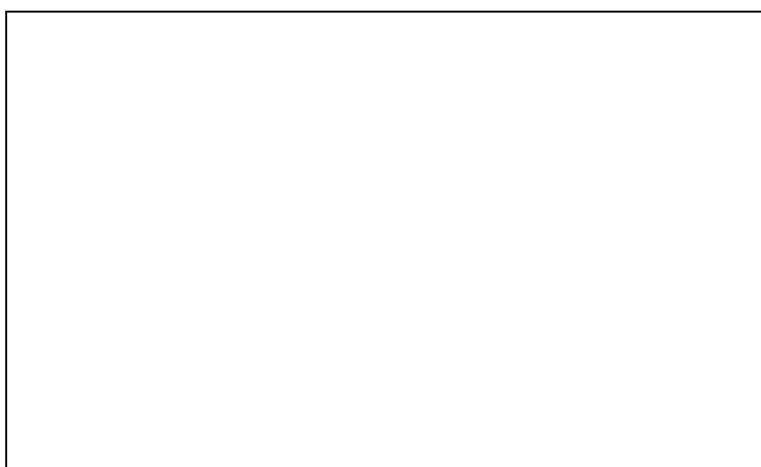
Les as trapat? En aguest diboish as de trapar es elements que son presenti en aguesta taula de Sant Miquèu. Entorneja-les.

Guarda en costat dret deth quadre. Ves que i a un tròç horadat? Per ací podem veir es capes des materiaus damb qué ei hèta era pintura.

1, 2, 3 e ACCION!

Ves aguestes pèces carrades que i a ena dreta, ena sala? Son es materiaus qu'è de besonh entà hèr eth mèn retaule. Totun les as de méter en orde entà que poga començar a pintar. Quan ac ages, ac pòs diboishar ací dera madeisha manèra coma jo è diboishat eth “bocata” que me hec era mia amiga Rosalia Alpina entath mèn aniversari.

Abantes de pujar es escales, poderàs veir un shinhau com ei era lengua que se parle ena Val d'Aran: **er aranés**.

1, 2, 3, e ACCION!

Cerca laguens dera caisha totes es letres que pòrtent eth número ath darrèr.

Met-les en orde e poderàs liéger ua endonvieta en aranés. Ac pòs escriuer en tòn quadèrn.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

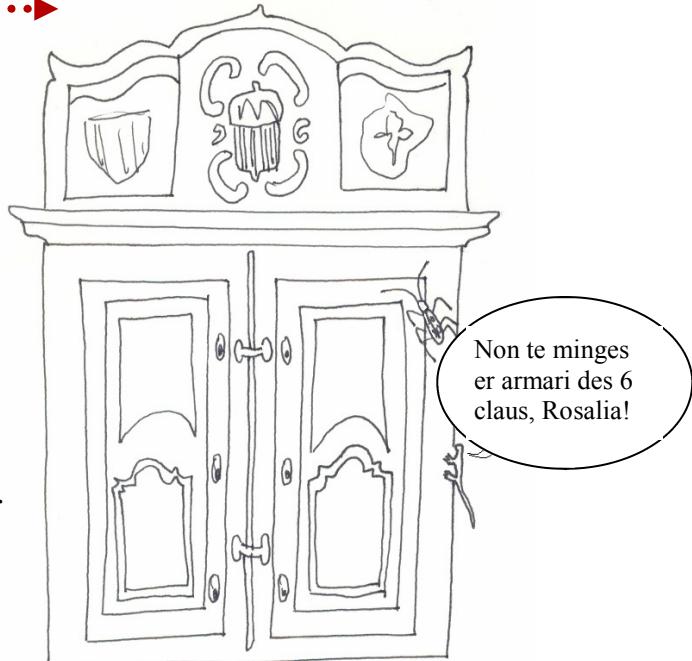
Traparàs era solucion en un cornèr dera sala següenta.

ENTARA CERNALHA 9

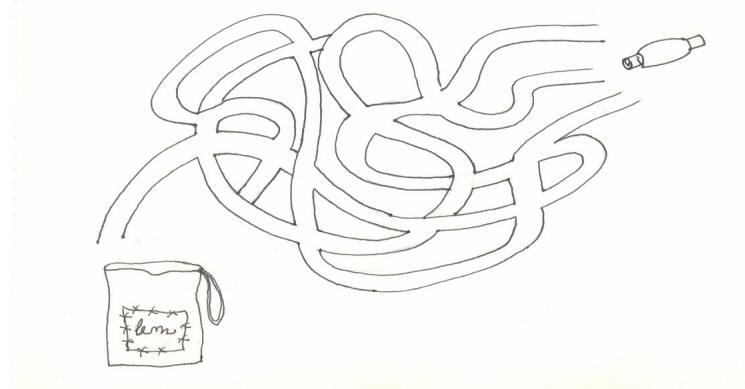
Ves aguestes boletes? Ena Val d'Aran ja se hègen eleccions des de hè mès de 300 ans. S'escuelhien es conselhèrs deth govèrn dera val.

Se hège d'ua forma que se ditz insaculacion. Ara t'ac expliqui. Ves aguestes boletes? Se diden **redolins** e son horadades. Laguens se metie un trocet de pergamin enrotlat que portaue eth nòm dera persona a escuéller. Cada redolin, un nòm.

Alavetz se metien es redolins laguens d'ua bossa e un mainatge prenie eth redolin dera bossa, sense guardar. Tocau a qui tocaue. Atau s'escuelhie eth cap de govèrn de tota era Val, que se ditz eth sindic, e es conselhèrs. Ara ja non se hè atau.

Quin camin a de seguir eth redolin entà arribar laguens dera bossa?

ESCALE SENSÚS: CERNALHA 10

Ena Val d'Aran, era major part des familhes viuen des de tostems dera **pagesia**. Criauen bestiar, coma vaques, oelhes e crabes entà véner. Ací as ua mòstra de quauqui objèctes qu'an de besonh es pagesi entàth sòn trebalh.

A veir se sabes entà qué servissen. Relaciona damb ua linha eth que creigues corrècte:

Codèr

Servís entà mercar eth bestiar e saber de quina casa ei.

Mèrca entath bestiar

Servís entà meter-i era pèira de hilar qu'es pagesi hèn a servir quan talhen era èrba des prats damb era dalha.

Hauç

Servís entà virar e remassar era èrba.

Horca

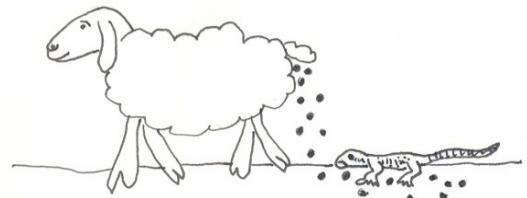
Servís entà segar a man.

Colièr d'esquera gran

Se met en còth dera oelha entà penjar era esquera.

Colièr d'esquera petit

Se met en còth dera vaca entà penjar era esquera.

1, 2, 3 E ACCION!

Guarda ath tòn torn. Ves aguesta broma de figures que pengen deth tet?

T'as de méter laguens e trapar e escriuer es causes qu'è de besonh entà hèr eth mèn auviatge:

.....
.....
.....

CERNALHA 11

Era indústria arribèc ena Val d'Aran, sustot a partir dera explotacion minaira. Ena **Mina Victòria**, creada er an 1909 e barrada en 1953, s'estreiguie un minerau nomentat esfalerita que servie entà hèr..... Damb eth..... se hèn planches entara construccion d'edificis e tanben se hè a servir entà dar proprietats antioxidantes en diferenti materiaus coma pintures e plaques. E que manquen un parelh de paraules en açò que t'acabi d'explicar? Les auràs de cercar, donc.

1, 2, 3 e ACCION!

As estat jamès en ua mina? Ací, ath tòn costat, n'i a ua de petita. Auràs d'entrar entà saber quin ei eth minerau que se trè dera esfalerita. As d'anar enquiat finau deth tunèl e aquiu traparàs era reponsa.

.....

Dempús des mines venguec era indústria dera aigua. Er an 1922 se comencèc a bastir era **centrau idroelectrica de Cledes**. Ua centrau idroelectrica ei ua construccion que servís entà aprofitar era fòrça dera aigua e convertir-la en electricitat. Ath long deth temps se bastiren 10 centraus mès ena Val d'Aran.

CERNALHA 12

..... ➤

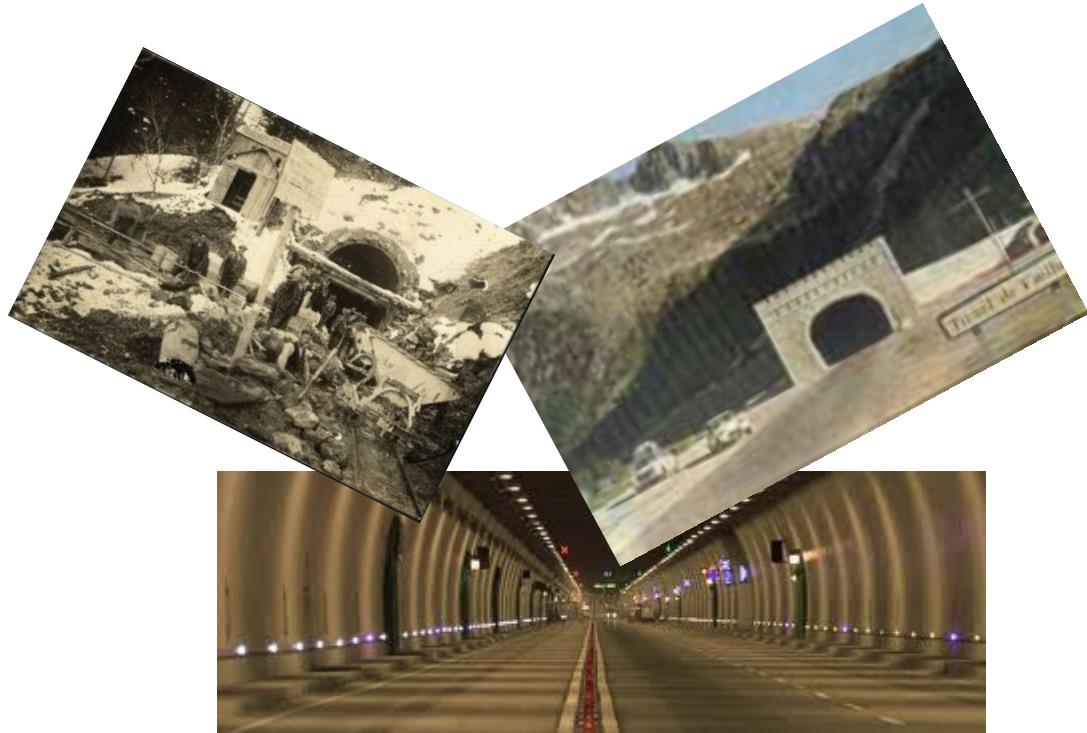
Finaument parlaram dera grana indústria que da trebalh ara gent dera Val d'Aran: eth **torisme**.

Se pòt díder qu'eth torisme comencèc a arribar a mejans deht sègle XIX. Mès alavetz non existie eth Tunèl de Vielha, ne tanpòc era carretèra deth Pòrt dera Bonaigua. Per a on passaries tu ara entà gésser dera Val d'Aran?

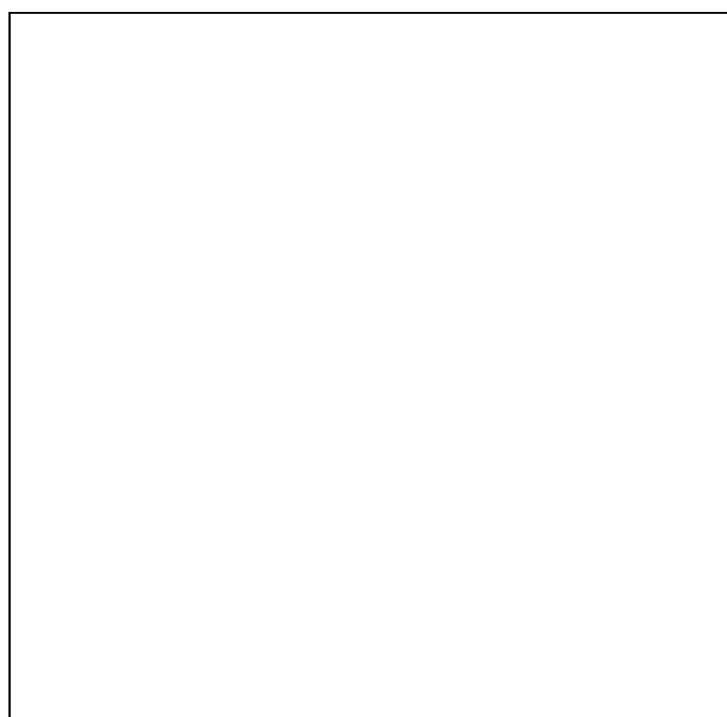
Sense pòrt ne tunèl ère ben complicat arribar ena Val d'Aran des de Catalonha o Espanha, calie trauessar montanhes nautes e tot soent damb ploja, heired e nhèu.

Finaument, er an 1924, s'inaugurèc era carretèra deht Pòrt dera Bonaigua e en 1949, eth Tunèl de Vielha.

Atau comencèren a arribar mès excursionistes e quan dauric era estacion d'esquí de Baquèira, er an 1964, vengueren cada còp mès toristes.

Guarda quin **pannèu** mès polit. Ère entà promocionar era Val d'Aran er an 1929! Qué diboisharies tu entà promocionar era tua ciutat o pòble?

Vaja, a arribat era ora de dider-mos adiu. Te dèishi tà que guardes tranquillement es fotos que son en miei dera sala. Son es nòstes hèstes mès tradicionaus. Jo m'escaparè per quauque horadet e me n'anarè entath cap des montanhes. Ah! e com jo non i serè, se ves a Rosalia passegant peth musèu, trè-la dehòra o se minjarà totes es hustes que trape!

È passat ua bona estona, e demori que tu tanben.

Edite: Musèu dera Val d'Aran—Conselh Generau d'Aran.
Contenguts, dessenh e illustrations: © Virgínia Basullas.
Idea e produccion des interactius: © Virgínia Basullas, Musèu dera Val d'Aran
damb era collaboracion d'ADDA, SAVA e er Airau de Politica Lingüistica deth
Conselh Generau d'Aran.